

Motion

1976/77: 937

av herr Werner m. fl.
om förbud mot handel med persondata

Datatekniken medger insamling och sammanställning av stora mängder information. Hur dessa möjligheter utnyttjas är inte i första hand en teknisk utan en politisk fråga, en fråga om vem som har makten i samhället. Den tekniska utvecklingen är ingen naturkraft som föds ur tomma intet utan en företeelse som finansieras, utformas och styrs av de härskande krafterna i samhället.

Datatekniken påverkar människor, arbetsliv och samhälle. Produktionen av datorer är starkt koncentrerad till ett litet antal multinationella, USA-ägda företag, ett faktum som har påtagliga industri- och sysselsättningspolitiska effekter i vårt land.

Förhållandena på arbetsplatserna påverkas starkt av datoranvändning. Datateknik kan användas för att befria människor från rutinbetonade och trötta uppgifter men har i betydande utsträckning utnyttjats för att motivera hierarkisk och människofientlig arbetsorganisation, ledande till utarmade arbetsuppgifter, minskade sociala kontakter i arbetet och försämrade arbetsvillkor för löntagarnas fackliga representanter.

Inom förvaltningen har datatekniken utnyttjats för ökad centralisering och byråkratisering. Stora datamängder har samlats in om medborgarna, data som sedan medvetet ställts till förfogande för kommersiella krafter. Inom näringslivet har man ensidigt satsat på datasystem för bevarande och stärkande av ekonomiska och byråkratiska maktstrukturer. Detta har underlättat koncentrationen och monopoliseringen och bidragit till en allt starkare maktkoncentration.

Det är inte tekniskt svårare att i stället utnyttja datatekniken till att införa nya organisationsformer inom näringsliv och förvaltning så att arbetarklassen och folkflertalet får möjlighet till kontroll av de styrande och reellt inflytande.

Den offentliga debatten om datateknikens möjligheter och risker har till stor del gällt insamling av persondata och personlig integritet. Bakgrunden är den hämningslösa försäljning av persondata ur statliga svenska dataregister som ägde rum under senare delen av 1960-talet. En aktiv opinion som växte fram i huvudsak från vänsterkrafterna ledde till en särskild lagstiftning kring persondataregister. Denna lagstiftning var ett viktigt steg mot kommersiellt missbruk men är uppenbarligen inte tillräcklig, som det uppmärksammade Det Bästa-fallet visade. Emellertid har lagen haft vissa negativa konsekvenser, framför allt i vad gäller vissa samhällsvetenskapliga forskningsprojekt.

Vi finner det fortsatt angeläget att bekämpa kommersiellt och byråkratiskt

missbruk av persondata och kräver en skärpning av datalagen på dessa områden. Det behövs en ökad kontroll av hur persondata utnyttjas, inte minst av näringslivet. All handel med persondata måste förbjudas. Uttag av persondata ur statliga och kommunala register måste följa noggranna tillämpningsföreskrifter, där det anges vilka data som får lämnas ut. Sålunda skall t. ex. data i riks försäkringsverkets register om antal sjukdagar och andra personliga förhållanden endast kunna lämnas ut till medicinsk och socialvårdande personal med tystnadsplikt.

Kontrollen av att privata register följer datalagens bestämmelser om begränsningar i vad som får registreras är ofullständig och ibland obefintlig på grund av bristande resurser hos Datainspektionen.

Vi anser alltså att dessa problem är viktiga. Just därför vill vi peka på den pervertering av debatten som ägt rum. Rädslan för integritetsriskerna har utnyttjats av reaktionära krafter som ställt krav på minskad insamling av data till statliga och kommunala register. Detta leder till en minskad kunskap om samhället och därmed av möjligheterna att förändra det. Försök att hindra sådan kunskapsinsamling kan därför förväntas bli framförda i första hand från dem som slår vakt om bestående makt- och egendomsförhållanden. Det finns alltså inget oväntat i att den nye ekonomiministern önskar skära ner anslagen till statistiska centralbyrån eller att samme ekonomiminister föreslagit att folk- och bostadsräkningarna skall inskränkas. På samma sätt är det ingen tillfällighet att Svenska arbetsgivareföreningen nyligen finansierat och publicerat en utredning med titeln *Apropå myndigheternas uppgiftskrav. Kan företagens uppgiftsbörda reduceras?* (SAF, okt. 1976).

Mot denna i ordets egentliga mening reaktionära politik vill vi sätta en kunskapsinsamling i folkflertalets tjänst. Exempel på sådan kunskap är de data som samlades in av låginkomstutredningen och de medicinska data som ledde till att asbestens farlighet slutgiltigt kunde bevisas. I bägge dessa fall skedde stora delar av databehandlingen manuellt.

Datatekniken ger möjlighet till en systematisk kartläggning av dessa och andra viktiga delar av svensk verklighet som i dag inte är kända. Hur ser de svenska arbetsplatserna ut i dag? Vilka risker finns på arbetsplatserna? Vilka miljögifter påverkar våra livsmedel? Vad är de verkliga kostnaderna för bilismen? Vad är det verkliga antalet trafikskadade? Vilka är ägandeförhållandena till den svenska industrin? Vilka äger marken, vilka tjänar på mark- och fastighetsspekulationerna? Vilka klassmässiga förskjutningar sker i det svenska samhället?

Vi kräver alltså en satsning på uppbyggnad av statliga och kommunala datasystem, där data samlas in och sammanställs i arbetarklassens och folkflertalets intresse så att dessa och andra angelägna frågor kan besvaras.

Exempel på system som bör byggas upp är register över arbetsplatser och arbetsplatsmiljö, kopplade till medicinska data om dem som arbetat där. Ett sådant register kan dels användas för att ge fakta om arbetsmil-

jörisker, dels som del i ett arbetsförmedlingssystem, där den arbetssökandes behov av information kommer före arbetsköparens. För en effektiv samhällsplanering och kontroll av de maktavande behöver data om näringslivet registreras offentligt i en helt annan utsträckning än nu.

Som ett första led i uppbyggnaden av samhällsregister i folkflertalets intresse kräver vi att statens råd för samhällsforskning och Styrelsen för teknisk utveckling anvisas medel för igångsättande av forsknings- och utvecklingsprojekt i samarbete mellan universitets- och högskoleinstitutioner och fackklubbar vid berörda arbetsplatser för att bygga upp och skaffa erfarenhet av lokala arbetsmiljöregister och näringslivsregister.

Dataindustrin domineras helt av monopolkapitalet, särskilt det amerikanska. De tendenser som funnits till utveckling av en nationell statlig kompetens på detta område har uppslukats eller krossats av kapitalintressena eller ställts i kapitalets tjänst i form av halvstatliga utvecklingsföretag som Stansaab och Ellemtel. Vi kräver ett omedelbart förstatligande av Stansaab och Ellemtel.

Dataindustriutredningen (SOU 1974:10) gör ett relativt ambitiöst försök till kartläggning och åtgärdsinventering inom de näringspolitiska aspekterna på datapolitiken. Reellt ignorerades utredningen och mycket i den är redan överspelat. De möjligheter som fanns att i statlig regi säkra en nationellt självständig maskinvaruproduktion spolerades genom samgåendet mellan Saab och det amerikanska storföretaget Sperry-Rand i Saab-Univac. Det sagda innebär emellertid inte att försök till en arbetsplatsskapande politik bör uppges. Den nya mini- och mikrodator teknologin med prisbilliga fysiska komponenter som sätts samman i för varje ändamål specialkonstruerade system kan innebära nya möjligheter om den kopplas med högvärdig programvara.

Det svenska privatkapitalets misslyckande inom dataindustrin får inte innebära en ursäkt för statlig passivitet; därtill är detta en alltför viktig industrisektor. En rimlig väg till stöd för en aktiv svensk datautveckling har anvisats i tanken på s. k. nationella projekt. Vad som därvid åsyftas är projekt inom den offentliga sektorn, där man dels vill tillgodose väsentliga samhällsliga informationsbehov, dels uppnå en forsknings-, utvecklings- och industripolitisk effekt. Projekt av denna karaktär som nämns av dataindustriutredningen är bibliotekssystem, arbetsförmedlingssystem, miljövärdssystem, folkbokföring och beskattning, datorstödd undervisning, hälso- och sjukvårdssystem och trafikstyrningssystem.

Införande av datorbaserade styrsystem inom näringsliv och förvaltning sker oftast över huvudet på de anställda och utan möjlighet för dessa att påverka systemets utformning, bl. a. till följd av ledningens överlägsna tillgång till expertis och kunskap.

Vi kräver att arbetsköparen måste ge information om planerade sådana system minst ett år innan de införs och att de anställda skall ha det avgörande inflytandet och vetorätt vid införandet av systemen. För detta behöver de

anställda och deras fackligt förtroendevalda ökade kunskaper och tillgång till datateknisk expertis. De erfarenheter som vunnits av Norsk Jern- og Metallförbund på detta område måste tas till vara, och vi hälsar med tillfredsställelse intresset från LO och TCO för dessa frågor, vilket resulterat i datapolitiska handlingsprogram.

Med hänsyn till det anförda hemställs¹

att riksdagen hos regeringen begär förslag om sådana ändringar i datalagstiftningen att all handel med persondata förbjuds och att de genom datalagens tillkomst ökade svårigheterna att bedriva samhällsvetenskaplig forskning undanröjs.

Stockholm den 25 januari 1977

LARS WERNER (vpk)

EIVOR MARKLUND (vpk)

NILS BERNDTSON (vpk)

ROLF HAGEL (vpk)

JÖRN SVENSSON (vpk)

i Malmö

C.-H. HERMANSSON (vpk)

KARIN NORDLANDER (vpk)

BERTIL MÅBRINK (vpk)

LARS-OVE HAGBERG (vpk)

i Borlänge

¹(Se även motionerna 1976/77:938-941)